

SOCIOLINGVISTICĂ

CZU: 81'276.4

ARGOTISMELE ȘI JARGONISMELE – VARIETĂȚI SOCIOLECTALE ALE LIMBII

Liliana BOTNARI

*Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC,
Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir” din Chișinău*

Variația diastratică a limbii este reprezentată de unitățile sinstratice – limbajele profesionale, argotismele și jargonismele. Limbajul argotic, precum și jargonismele, sunt limbaje dinamice, în plină evoluție și metamorfoză, care au hotare permise atât pentru infiltrarea unităților lexicale noi, cât și pentru desprinderea celor vechi și pătrunderea acestora în limba uzuală, orală.

Cuvinte-cheie: variație, varietate, dialect social, sociolect, argotism, jargonism, limbaj specializat.

SLANGS AND JARGONS – SOCIOLECTAL VARIETIES OF THE LANGUAGE

Synstratic units represent the diastratic variation of a language: professional terms, slangs and jargons. Slangs and jargons are dynamic vocabularies that undergo a constant evolution and metamorphosis. They have permeable limits allowing the infiltration of new lexical units, as well as the migration of synstratic units into the oral language.

Keywords: variety, variation, social dialect, sociolect, jargon, slang, specialized language.

Introducere

Chiar dacă trăiesc în aceeași epocă sau în aceeași zonă geografică (țară, sat, cartier), limba locuitorilor unei comunități diferă de la un individ la altul în funcție de caracteristicile demografice, sociale, de studiile efectuate etc. Fiecare dintre noi este o individualitate, o identitate, care întrunește în sine diverse trăsături, dar care se diferențiază de celălalt prin felul de a vorbi, de a se exprima.

Diferențele dintre diversele clase sociale, dintre mediile culturale sau profesionale generează dialectele sociale. Dumitru Irimia explică foarte bine apariția inevitabilă a acestei diferențieri în cadrul unei limbi, relevând că limba este utilizată, pe de o parte, de o categorie a intelectualilor pentru care ea este un instrument de comunicare în mediul propriu, iar, pe de altă parte, de celelalte categorii sociale [1, p.172]. Un alt aspect al diferențierii remarcat de către lingvist sunt diferențele dintre limba vorbită în mediul urban, care este mai aproape de normele limbii literare, și limba vorbită în mediul rural – mai puțin normată, mai arhaică și populară.

Dacă aceste diferențieri sunt inconștiente și involuntare, se atestă și altele, manifestate în mod voluntar, atunci când grupurile sociale vor să se izoleze social, însă, în cazul dat, dialectul social se referă mai mult la diversitatea vocabularului, a inventarului de termeni lexicali utilizați și mai puțin la nivelul sintactic al limbii.

Varietatea diastratică a limbii. Argoul și jargonul

Aderând la concepțiile majorității lingviștilor referitoare la varietățile diastratice, considerăm că acestea sunt varietăți sociolectale care diferențiază o comunitate lingvistică conform straturilor sau grupurilor sociale, caracterizându-se printr-o puternică funcție de incluziune (acceptare) și de excluziune (respingere) socială.

Lingvistul Ioan Milică menționează că variația diastratică este reprezentată de către „dialectele sociale” – limbajele profesionale, argoul și jargonul, „realizări ale co-relației limbă – societate” [2, p.134-154], care se

concretizează în sociolecte și/sau tehnolecte. Potrivit lingvistului Sextil Pușcariu, „aceleași interese zilnice produc la cei care au același fel de trai dialectele sociale” [3, p.71]. Astfel, lingvistul român a prezentat, în forma cea mai succintă, cauza apariției și structurării dialectelor sociale sau, altfel spus, a varietății diastratice, ierarhizarea socială din punct de vedere lingvistic.

În același context, Eugen Coșeriu definește „produsul” varietății diastratice în felul următor: „Se numesc limbi speciale vorbirile caracteristice unor grupuri sociale sau profesionale, precum și limbajele tehnice (...), care adeseori se numesc și argouri, (...) folosite în cadrul aceleiași limbi comune cu scopul de a nu fi înțelese de către cei care nu aparțin unei anumite comunități sau ca limbi secrete” [4].

Argoul este, în concepția lui D.Irimia, un sistem de semne (mai ales lexicale), care se vrea a fi intenționat închis și reprezentând instrumentul limitat de comunicare, specific doar unui anumit grup social. Inițial, argotismele constituiau un limbaj convențional, utilizat „de lumea periferiei morale și topografice a orașelor: hoți, bandiți, criminali etc.”, însă, mai târziu, semnificația acestora s-a extins și la alte categorii, precum: studenți, elevi, adolescenți, tineri de cartier, vânzători ambulanți etc. [1, p.173]. Dacă până acum argoul se realiza prin termenii lexicali ai limbii (de obicei, din limbajul familiar), care obțineau un sens special, codificat și cunoscut doar de către grupul social care îl întrebuința, mai târziu el pierde din aceste particularități, devenind accesibil și pentru ceilalți, care nu fac parte din grupul respectiv.

Limbajul argotic este un mijloc de comunicare secundar, o varietate de limbă facultativă, opțională, care este utilizată doar în anumite situații de comunicare. Analizând „vorbirea argotizanților”, A.Dauzat menționează că „întrebuințarea argoului este limitată la împrejurări sau situații în care acesta își dovedește utilitatea: în exercitarea profesiei, înainte de toate, sau atunci când vorbitorii (de argou) nu doresc să fie înțeleși de profani” [5, p.8].

Potrivit lingvistei Florina-Elena Pîrjol [6, p.155-182], argoul accentuează coeziunea unui grup de vorbitori, drept exemplu prezentând solidaritatea comunităților etnice rome, precum și cea a grupurilor de hoți, care își au bine dezvoltate propriile valori, respectându-le, acestea determinându-i ca grup.

În *Lexicologia practică a limbii române* [7, p.185] distingem câteva caracteristici de bază ale termenilor argotici, precum: transformarea continuă a vocabularului specific al argoului, care generează dificultatea de a-l decoda; dublarea cuvintelor de bază, a foneticii și morfosintaxei limbii; utilizarea preponderent orală; or, de cele mai multe ori, argotismele se manifestă în varianta vorbită a limbii. Varianta literară a limbii nu poate reda cu fidelitate limbajul argotic, acesta fiind prezentat doar sporadic, cu buna știință a vorbitorului sau a autorului, dacă ne referim la forma scrisă a limbii, doar pentru a caracteriza un anumit personaj sau grup social, epocă sau zonă teritorială etc., ca, de exemplu, în operele lui Ion Creangă, Mihail Sadoveanu, Ion Luca Caragiale ș.a., în care argotismele utilizate au o finalitate stilistică, ilustrând un anumit mediu, o anumită colectivitate sau un anumit caracter antrenat în acțiunea textului.

Inventarul lexical al argoului este reprezentat, în special, de împrumuturile din alte limbi, din engleză: *cool* „extraordinar”, *horror* „(de) groază”, *loser*, atestat și în forma scrisă *luzăr* „om ratat”, *party* „petrecere”, *trendy* „la modă” sau rusismele atestate mai ales în spațiul basarabean: *a gani* – a vorbi aiurea, a hiperboliza, *a se materi* – a înjura sau altele extrase din discursurile politice ale liderului PCR, Vladimir Voronin: *a kidăni* – a trăda pe cineva, *a schimba plastinka* – „a-și schimba traiectoria politică”, „a-și modifica atitudinea”, *razvedcik* – „persoană care umblă cu bârfele și iscoada”, *po filosofski* – „cu înțelepciune”, precum și de metaforizarea termenilor preluați: *mardeală* „bătaie”, *mol* „vin”, *a pili* „a bea”, *a vrăji* „a spune”, *a băga în fizic* „a mânca”, *a ieși în peisaj* „a ieși afară”, *a intra în peisaj* (despre o mașină) „a ieși, din mers, în afara șoselei, a intra în pom”, *a face mișto*, *bășcălie*, *caterincă* etc. „a păcăli și a se lăsa înșelat” etc.

Iorgu Iordan diferențiază câteva tipuri de argou: „1) ca vocabular al criminalilor (...), al acelor *bas-fonds de la société*; în această categorie putem include „verlanul” francez sau „vernaculul” american; 2) ca limbaj al grupărilor constituite legal: soldați, elevi sau studenți, diferite tipuri de meserii (frizeri, avocați), artiști etc.; 3) în sfârșit, ca tot ceea ce trece din limba vulgară în cea cultă și iese în evidență prin naturalețe, grosolanie și vulgaritate” [8, p.410]. Însă, Ioan Milică distinge două tipuri de argouri, în funcție de finalitatea întrebuințării acestora: *argourile specializate*, caracterizând vorbirea orală a unor grupuri socioculturale restrânse, precum liceenii, militarii, minoritățile sexuale etc., care urmăresc drept finalitate codificarea mesajului și incomprehenșiunea acestuia de către ceilalți membri ai societății, identificarea lor ca membri ai unui grup anume, și *argoul comun*, care are o arie de circulație mult mai largă, fiind utilizat atât în vorbirea orală, cât și în comunicarea scrisă, pentru a pretinde că sunt moderni sau nonconformiști [9, p.44-45]. În acest context, vom enumera câteva trăsături fundamentale ale argotismelor, cum ar fi: abaterea voită de la norma literară, ignorarea unor reguli morfologice

sau de sintaxă; caracterul expresiv, afectivitatea și expresivitatea limbajului, care este unul bogat în metafore, jocuri de cuvinte, duble semnificații, ironie și calambururi, eufemisme etc.; caracterul criptic, codat, care nu este accesibil majorității comunității lingvistice, înglobând identitatea colectivă și sfera lor de interes, numitorul comun – abrevieri, cuvinte împrumutate din alte limbi sau dialecte regionale ale aceleiași limbi, din registrele populare și familiare, obținerea a noi semnificații prin asocieri etc.; caracterul dinamic, inventarul de unități lexicale fiind unul mobil, mereu suplinat cu termeni noi formați sau selectați din vocabularul comun și resemantizați, pentru a desemna ingenios și creativ noi realități sau concepte; libertatea de expresie, posibilitatea de a selecta, de a crea și de a te exprima dincolo de norma literară și de rigorile ei. Referindu-se la „ieșirea de sub controlul norme rigide”, Irina Condrea menționează că aceasta reprezintă „o tendință de epatare, specifică tinerilor”, aceștia încifrează mesajele pentru a obține un limbaj secret, pentru a-și declara apartenența la un anumit grup, pentru a șoca membrii dinafara „cercului lor secret”, pentru a da dovadă de inventivitate, creativitate și originalitate, pentru a-și transpune lingvistic atitudinea față de obiectul comunicării [10, p.33-39].

Jargonul, în sens general și larg, reprezintă o totalitate de cuvinte, expresii și fraze împrumutate dintr-o limbă străină și introduse în enunțurile realizate în limba națională. D. Irimia susține că acest sociolect cunoaște două ipostaze: „una reflectă atitudinea detașat aristocratică a unor categorii sociale”, care consideră limba incapabilă de a exprima multitudinea de idei și sentimente pe care le au, și alta „care reflectă aspirația spre o anumită poziție socială, fetișizată într-o exprimare „originală”, încărcată de termeni și de fraze străine”, care ar demonstra „cultura înaltă” a indivizilor respectivi [1, p.174]. Dacă în cazul primei ipostaze termenii împrumutați sunt utilizați corect și adecvat în frazele limbii naționale, în a doua ipostază vorbitorii cad în ridicol prin exprimarea incorectă. Drept exemplu menționăm opere deseori vehiculate, precum *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale sau *Chirița în provincie* de Vasile Alecsandri, cu bine-cunoscutul personaj Chirița: „monsieur Șarlă”, „nous lavons le baril... spălăm putina”, „boire un cigare”, „pour des fleurs de coucou”, „furculision”, „fripturision”, „învârtision”, „Am să-i durez ș-un voiaj la Paris” etc.

De fapt, Ioan Milică atestă confuzia care persistă în „înțelegerea identității varietăților de limbă denumite prin termenii argou și jargon” [2, p.134-135]. Aceste două limbaje nu au trasat un hotar bine delimitat, fiind de multe ori confundate. Din perspectivă etimologică, cuvântul *jargon* este unul francez, care denumea „orice ansamblu lingvistic format din elemente lexicale sau lexico-gramaticale cu sens specializat: terminologii, limbaje profesionale, vorbirile unor categorii sociale marginale, manierismul lingvistic etc.” [9, p.41]. Mai târziu, termenul *jargon* obținuse un sens mai restrâns, vizând limbajul răufăcătorilor, vorbirea grupurilor sociale marginale, mai puțin prestigioase. Încercând să diferențieze totuși aceste două noțiuni – *jargon* și *argou*, Ioan Milică afirmă că distincția constă în faptul că jargonul desemnează „maniera de a vorbi a unor persoane educate din categoriile socioprofesionale aflate mai aproape de centrul societății (medici, avocați, jurnaliști, sportivi)”, pe când argoul – limbajul microcomunităților lingvistice cu un mai redus prestigiu social sau impact asupra vieții cultural-economice. Viorica Molea consideră că „jargonul întrunește caracteristicile atât ale argoului contemporan, cât și ale cuvintelor neologice la modă, care n-au fost pe deplin integrate în sistemul limbii române, răspândite pe o arie mult mai largă decât presupunea vechea accepție a argoului” [11, p.96]. În aceeași cheie, Adriana Stoichițoiu-Ichim susține că argoul reprezintă „o sferă lexicală cuprinzătoare, în care se înscriu atât argoul (conceput în sens restrâns, ca limbaj criptic, propriu celor aflați în conflict cu legea), cât și jargoanele unor grupuri sociale, profesionale, de vârstă etc.” [12, p.122]. Astfel, axându-ne pe definiția propusă de autoare, argoul cunoaște două accepții: una mai largă, din care fac parte și jargoanele, și una mai restrânsă, care vizează doar limbajul răufăcătorilor. Dacă am avea drept reper afirmația lingvistei, rezultă că limbajele liceenilor, răufăcătorilor, hoților, minorităților sexuale etc. sunt, de fapt, varietăți ale argoului cu sens larg, precum și jargoanele, acestea devenind, de asemenea, un fel de argou, o varietate a acestuia.

Considerăm că argoul și jargonul sunt totuși două varietăți de limbaj diferite, primul desemnând comunicarea orală a unor grupuri socioculturale restrânse, precum adolescenții, militarii, minoritățile sexuale, deținuții etc., constituind argoul special, precum și argoul comun – limbajul unei comunități lingvistice mai largi decât un grup format în baza unor interese sau preocupări comune, glosarul de cuvinte triviale, neobișnuite, care sunt infiltrate în comunicarea orală cotidiană, iar jargonul reprezintă limbajul membrilor unei comunități lingvistice, care sunt adepți ai snobismului, asimilând cuvinte neologice sau străinisme care sunt la modă și utilizarea cărora, s-ar părea, îi face să se diferențieze de ceilalți prin ingeniozitate, originalitate și actualitate. Între argou și jargon există o zonă de interferență, unele unități lexicale ale unuia deplasându-se în inventarul de cuvinte al celuilalt și viceversa. Însă, ambele varietăți de limbaj – varietăți diastratice – identifică o categorizare socială, o apartenență sau identificare a membrilor unui grup social: în cazul argoului – o identificare conștientă, dorința

intenționată de a fi „rău”, de a ignora limba literară, deci „a tuturor”, de a comunica cu ceilalți membri ai grupului prin mesaje codificate și indescifrabile de către ceilalți membri ai societății, pe când în cazul jargonului – atât voluntară, în aspirația de a face parte dintr-un grup social, nefiind membru al acestuia, cât și involuntară, în râvna de a fi mereu în trend, de a cunoaște neologismele actuale, utilizând unele noțiuni în mod greșit, defectuos și inadecvat situației de comunicare, „trădându-și” adevărata apartenență socială.

De fapt, confuzia care persistă între noțiunile de argou și jargon este realmente cea dintre jargon și argoul comun, care devine cunoscut și de către alți membri ai comunității. Referitor la acest aspect, lingvistul francez Marc Sourdout propune noțiunea de *jargot*, acesta argumentându-și creația prin faptul că „argoul și jargonul pot foarte ușor să se amestece într-un ansamblu (limbaj) confuz, care conține atât trăsături argotice, cât și de jargon” [13, p.3-27], termenul propus desemnând același argou comun, accesibil întregii comunități lingvistice.

Mai nou, Vasile Bahnaru atestă și un alt tip de confuzie: „termenul jargon a căpătat și un sens general, acela care desemnează orice limbaj tehnic cu o terminologie de specialitate (profesionalismele)” [7, p.187]. În concepția Rodicăi Zafiu, jargonul este „variante familiară a unui limbaj de specialitate, folosită – din comoditate, dar și cu intenții ludic-expresive – în interiorul unui grup profesional” [14]. Astfel, jargonul este echivalat, uneori, cu limbajele specializate, specifice diferitor domenii de activitate profesională.

Jargonul se individualizează, mai ales, la nivel lexical, prin utilizarea unui vocabular care este constituit din anumite concepte specifice, care denumesc unele activități de rutină, obiecte sau tehnologii curent folosite în practica profesiei, prin utilizarea unor abrevieri sau substituirii ale terminologiei propriu-zise, înregistrate de către dicționarele de specialitate, cu alți termeni noi formați sau împrumuturi din alte limbi. Actualmente se atestă, atât pe teritoriul României, cât și în Republica Moldova, răspândirea jargonismelor preponderent de origine engleză: *hi* „salut”, *business* „afacere”, *bye-bye* „la revedere”, *O.K.* „de acord”, *week-end* „sfârșit de săptămână”, *job* „serviciu”, *speech* „discurs”, *star* „vedetă”, *software* „sistem de programe pentru computer”, *feeling* „sentiment”, „emoție” etc., dar și franceză: *bonsoir* „seară bună”, *madame* „doamnă”, *comme çi comme ça* „relativ bine”, italiană: *ciao* „salut”, *arivederci* „la revedere”, *ragazza* „fată”, „domniță”, *tesoro* ca adresare – „scump”.

Concluzii

În concluzie, menționăm că limbajul argotic poate fi analizat din mai multe perspective: diacronică – argourile vechi *versus* argourile moderne; diatopică – termenii dialectali, varietățile argotice în funcție de teritoriul geografic; diastratică – limbajul deținuților, limbajul adolescenților, limbajul „periferiilor” sau cel al răufăcătorilor etc.; diafazăică – diversificarea expresivă a limbajului, finalitatea stilistică pe care o urmărește. Cât privește popularizarea unor jargonisme și infiltrarea lor în masa vocabularului, acesta este, în mare parte, un rezultat al globalizării, al emigrării populației și al interferențelor socioculturale, al dezvoltării spectaculoase a Internetului și a diverselor rețele de socializare, care încearcă cu insistență o imitare sau chiar o plagiere a modelelor de emisiuni, de prezentare a informației, a gândirii și valorilor europene, americane etc. Recomandăm ca identitatea națională, limba literară frumoasă, cu normele ei, să fie respectată, protejată și chiar promovată; or, nu tot ce apare nou este întotdeauna bun.

Referințe:

1. IRIMIA, D. *Curs de lingvistică generală*. Ediția a III-a. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2011. 466 p.
2. MILICĂ, I. Norma argotică. În: *Argotica*, I, Secțiunea *Varia*. Craiova: Universitaria, 2012, p.134-154. [Accesat: 09.04.2019] Disponibil: http://cis01.central.ucv.ro/litere/argotica/argotica.nr.1/Milica/Milica_Norma_argotica.pdf
3. PUȘCARIU, S. Din perspectiva Dicționarului. III. Despre legile fonetice. În: *Dacoromania*, II. București: BCU Cluj, 1922. p.19-84.
4. COȘERIU, E. *Introducere în lingvistică*. Cluj: Echinocțiu, 1995. 143 p.
5. DAUZAT, A. *Les Argots. Caractères, évolution, influence*. Paris: Librairie Delagrave, 1929. p.8.
6. PÂRJOL, F.-E. Argou, mâncare și amor sau cum vorbește, mănâncă și iubește mahalaua în literatura română. În: *Argotica*, I, Secțiunea *Varia*. Craiova: Universitaria, 2012, p.155-182. [Accesat: 09.04.2019] Disponibil: <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A7598/pdf>
7. BAHNARU, V. *Lexicologia practică a limbii române*. Chișinău: Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie, 2013. 490 p. ISBN 978-9975-4460-4-4
8. IORDAN, I. *Introducere în studiul limbilor romanice. Evoluția și starea actuală a lingvisticii romanice*. Apud: MOLEA, V. *Oralitatea în textul publicistic actual românesc*. Chișinău: Prut Internațional, 2016, p.92. ISBN 978-9975-54-272-2
9. MILICĂ, I. *Expresivitatea argoului*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009, p.44-45.

10. CONDREA, I. Argoul basarabean în stradă și în presă. În: *Limba română* (Chișinău), 2007, nr.1-3, anul XVII, p.33-39.
11. MOLEA, V. *Oralitatea în textul publicistic actual românesc*. Chișinău: Prut Internațional, 2016, p.96. ISBN 978-9975-54-272-2
12. STOICHIȚOIU-ICHIM, A. *Vocabularul limbii române actuale: dinamică, influențe, creativitate*. București: All, 2001, p.122.
13. SOURDOT, M. *Argot, jargon, jargot*. În: *Langue française*, 1991, no.9, Paris: Larousse, p.13-27.
14. ZAFIU, R. *101 cuvinte argotice*. București: Humanitas, 2010. 380 p. ISBN 978-973-50-2811-4

Date despre autor:

Liliana BOTNARI, doctorandă, Școala doctorală *Științe Umaniste*, Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir” din Chișinău.

E-mail: botnari.liliana86@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9909-2982

Prezentat la 19.06.2019